

İslâm Ahlâk Esasları ve Felsefesi El Kitabı

**Genel Editör ve
Proje Yürütücüsü**
Prof. Dr. Eyüp Baş

Editör
Prof. Dr. Müfit Selim Saruhan

Yazarlar
Prof. Dr. Burhanettin Tatar
Prof. Dr. Ahmet Kamil Cihan
Prof. Dr. Hüseyin Karaman
Prof. Dr. Enver Uysal
Prof. Dr. İbrahim Maraş
Prof. Dr. Cevdet Kılıç
Prof. Dr. Eyüp Bekiryazıcı
Prof. Dr. Gürbüz Deniz
Prof. Dr. Mehmet Vural
Doç. Dr. Murat Demirkol

ISBN: 978-605-4692-38-5

4. Baskı
Temmuz, 2018 / Ankara
2000 Adet

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 121

Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

1. Cadde 1396. Sokak No: 6

06520 (Oğuzlar Mahallesi)

Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	11
--------------	----

1. BÖLÜM

DİN VE AHLÂK İLİŞKİSİ /	19
<i>Burhanettin Tatar</i>	

2. BÖLÜM

İSLÂM AHLÂKININ KAYNAKLARI /	
<i>Hüseyin Karaman</i>	

1. Giriş.....	41
2. Kur'an-ı Kerim.....	44
3. Sünnet.....	46
4. Örf, Âdet ve Gelenekler.....	50
5. Ahlâk Kitapları.....	52

3. BÖLÜM

İSLÂM AHLÂKININ TEMEL İLKE VE DEĞERLERİ /	
<i>Ahmet Kamil Cihan</i>	

1. Giriş.....	59
2. Ahlâki Hayatın Temel Şartları.....	60
a. Akıl.....	60
b. Özgürlük ve İrade.....	62
c. Sorumluluk.....	63
d. Ahlâk Yasası.....	64
e. Yaptırım.....	66
3. Ahlâki Hayatta Temel Davranış Kuralları.....	67
4. İslam Ahlâkında Değerler.....	71

4. BÖLÜM

İLAHÎ MÂNÂ VE İSİMLERİN	
MÜSLÜMAN AHLÂKINA ETKİLERİ /	
<i>Gürbüz Deniz</i>	

1. Giriş.....	77
2. İlahî İsimlere Benzemenin İmkânı.....	79
3. Hz.Peygamberin Ahlâki ve İlahî İsimler.....	83
4. Kur'an'da İnsan ve Ahlâki.....	85
5. İlahî İsimlerin Müminin Hayatındaki Tecellileri.....	86
6. Sonuç.....	101

5. BÖLÜM
DİNDARLIĞIN AHLÂKÎ TEMELİ ÜZERİNE
BAZI DÜŞÜNCELER /

Enver Uysal

1. Giriş.....		105
2. Din - Ahlâk İlişkisi.....		106
3. İnsanın Ahlâkî Yapısı / Yatkınlığı.....		108
4. Dindarlığın Ahlâkî Temeli.....		110
5. Sonuç.....		119

6. BÖLÜM
İSLÂM AHLÂK LİTERATÜRÜNDE
BAŞLICA PERSPEKTİFLER /

Murat Demirkol

1. Felsefî Ahlâk Perspektifi.....		123
2. Kelamî Ahlâk Perspektifi.....		131
2.1. Mutezile'nin Akılcı Ahlâk Perspektifi.....		131
2.2. Eş'ariye'nin İradeci Ahlâk Perspektifi.....		135
2.3. Matüridiye'nin Dengeci Ahlâk Perspektifi.....		138
3. Dinî Ahlâk Perspektifi.....		141
3.1. Ebu'l-Hasan el-Maverdî'nin Dinî Ahlak Anlayışı.....		141
3.2. İbn Hazm'ın Dinî Ahlak Anlayışı.....		144
3.3. Rağıb el-İsfahanî'nin Dinî Ahlak Anlayışı.....		147
4. Tasavvufî Ahlâk Perspektifi.....		151

7. BÖLÜM
İSLÂM AHLÂK FİLOZOFLARI /

Hüseyin Karaman

1. Giriş.....		159
2. İslâm Ahlâk Filozofları.....		160
2.1. Ebû Bekir er-Râzî (ö. 925).....		160
2.1.1. Ahlâkla İlgili Eserleri.....		160
2.1.2. Ahlâk Felsefesi.....		160
2.2. Fârâbî (ö. 950).....		164
2.2.1. Ahlâkla İlgili Eserleri.....		164
2.2.2. Ahlâk Felsefesi.....		164
2.3. İbn Miskeveyh (ö. 1030).....		167
2.3.1. Ahlâkla İlgili Eserleri.....		167
2.3.2. Ahlâk Felsefesi.....		167
2.4. Gazzâlî (ö. 1111).....		169
2.4.1. Ahlâkla İlgili Eserleri.....		169
2.4.2. Ahlâk Felsefesi.....		170

2.5. Nasîrüddin et-Tûsî (ö. 1274).....	172
2.5.1. Ahlâkla İlgili Eserleri.....	172
2.5.2. Ahlâk Felsefesi.....	173
2.6. İbn Bacce (ö. 1139).....	174
2.6.1. Ahlâkla İlgili Eserleri.....	174
2.6.2. Ahlâk Felsefesi.....	174
2.7. Celâleddin ed-Devvânî (ö. 1501).....	176
2.7.1. Ahlâkla İlgili Eserleri.....	176
2.7.2. Ahlâk Felsefesi.....	177
3. İslâm Ahlâk Filozoflarının Ele Aldıkları Temel Ahlâk Problemleri.....	178

8. BÖLÜM

İSLÂM AHLÂKINDA TEMEL ERDEMLER /

Hüseyin Karaman

1. Giriş.....	185
2. İslam Ahlâk Anlayışları ve Temel Erdemler.....	186
2.1. Geleneksel Ahlâk.....	187
2.2. Tasavvufî Ahlâk.....	189
2.3. Felsefî Ahlâk.....	190
3. Temel Erdemlerin Belirlenmesinin Yolları.....	193
4. Temel Erdemler.....	195
4.1. Adalet.....	196
4.2. Muavenet / Yardımseverlik.....	197
4.3. İffet / Özdenetim.....	197
4.4. Merhamet.....	199

9. BÖLÜM

KÖTÜLÜK PROBLEMİ /

Eyüp Bekiryazıcı

1. Giriş.....	205
2. Tarihsel Süreçte Kötülük Probleminin Algılanışı.....	206
3. İslam Düşüncesinde Kötülük Problemi.....	209
4. Metafizikî Kötülük.....	211
5. Doğal Kötülük.....	212
6. Ahlâki Kötülük.....	213
7. İslamî Disiplinlerin Kötülük Problemine Yaklaşım Biçimleri.....	215
8. Kelamcıların Yaklaşımları.....	217
9. Filozofların Yaklaşımları.....	220
10. Ahlâkçılarının Yaklaşımları.....	226
11. Değerlendirme.....	229

10. BÖLÜM
MUTLULUK /
İbrahim Maraş

1. Müslüman Filozoflarda Mutlulukla İlgili Temel Kavramlar.....	233
2. Mutluluğun Tarifi ve Çeşitleri.....	234
2.1. Dünyevî Mutluluk, Mutluluk Benzeri veya Sahte Mutluluk (Saadetü'l-Ednâ-Saadetü't-Dünya).....	237
2.2. Gerçek Mutluluk veya En Yüce Mutluluk (Saadetü'l-Uzmâ-Saadetü'l-Kusvâ, Saadetü'l-Hakikiyye).....	238
3. Mutluluğu Elde Etmenin Yolları.....	240
3.1. Akıl Gücü: Bilgi ve Hikmet.....	240
3.2. İstek Gücü: İffet.....	242
3.3. Öfke Gücü: Şecaat.....	243
4. Mutluluğa Ulaşmak İçin Gerekli Dış Şartlar.....	244
4.1. Toplum.....	244
4.2. Siyaset.....	246

11. BÖLÜM
AİLE AHLÂKI /
Enver Uysal

1. Giriş.....	255
2. Aile Yuvasının Kurulması.....	257
2.1. Evlilik.....	257
2.2. Evliliğin Amacı.....	258
3. Aile.....	259
3.1. Ailenin Önemi.....	259
3.2. Aile Ortamının Fitrî Bir İhtiyaç Oluşu.....	260
3.3. Ailenin Bir Eğitim Yuvası Oluşu.....	262
4. Ailede Karşılıklı Görevler.....	264
4.1. Aile Değerleri ve Eşlerin Birbirine Karşı Görevleri.....	264
a. Karşılıklı Sevgi ve Saygı.....	264
b. Paylaşım.....	265
c. Namus ve İffet.....	265
d. Sorumluluk Bilinci.....	265
e. Sadakat ve Vefa.....	265
f. Samimiyet ve İyi Niyet.....	265
4.2. Kocanın, Hanımına Karşı Görev ve Sorumlulukları.....	267
4.3. Hanımın, Kocasına Karşı Görev ve Sorumlulukları.....	269

4.4. Ana-Babaya Karşı Görevlerimiz.....	269
4.5. Ana-Babanın, Çocuklarına Karşı Görevleri.....	272
a. Güzel Bir İsim Koymak.....	274
b. Çocuklarına Eşit Muamele Etmek.....	274
c. Çocuklarının Maddî İhtiyaçlarını Karşılama.....	274
d. Manevî İhtiyaçlarını Karşılama.....	274
e. Çağın Gereklerine Göre Eğitmek.....	275
f. Çocuklarına Örnek Olmak.....	275
4.6. Kardeşlerin Birbirine Karşı Görev ve Sorumlulukları.....	275

12. BÖLÜM

DEVLET AHLÂKI /

Enver Uysal

1. Giriş.....	281
2. Kınalızâde ve <i>Ahlâk-ı Alâî'si</i>	281
3. Devlet Ahlakı ya da Siyaset Felsefesi.....	282
4. İnsanın Toplumsal Bir Varlık Oluşu.....	283
5. Üst Kimlik: Devlet Bilinci.....	284
6. Ahlâkı Öne Çıkaran Bir Devlet Anlayışı.....	285
6.1. Erdemli Şehir.....	286
6.2. Erdemden Yoksun Şehir.....	287
7. İki Türlü Siyaset.....	288
8. Devlet Başkanında Bulunması Gereken Nitelikler.....	289
9. Toplumsal Sorunların Çözümünde Anahtar İki Kavram: Adalet ve Sevgi.....	290
10. Sonuç.....	293

13. BÖLÜM

TÜRK İSLÂM DÜŞÜNCE TARİHİNDE AHLÂK VE ÖRNEK METİNLER/

İbrahim Maraş

1. İslam Öncesi Türk Düşüncesinde Ahlâk Anlayışı.....	297
2. İslamî Dönem Türk Düşüncesinde Ahlâk.....	298
2.1. Teorik (Felsefî) Ahlâk.....	299
2.1.1. Klasik Filozoflar.....	300
2.1.2. Klasik Filozoflar Dışındaki Düşünürler.....	300
2.1.2.1. İmam Matürîdî (Ebû Mansur) (ö. 944).....	300
2.1.2.2. Sadreddin Konevî (ö. 1274).....	301
2.1.2.3. Kınalızâde Ali Efendi (ö. 1572).....	302

2.1.2.4. Taşköprülüzâde (Ahmed İsamüddin Efendi) (ö. 1561).....	303
2.1.2.5. Nurettin Topçu (ö. 1975).....	304
2.2. Pratik (Amelî) Ahlâk.....	306
2.2.1. Siyaset Ahlâkı.....	306
2.2.1.1. Yusuf Has Hacıp (ö. 1077) ve <i>Kutadgu Bilig</i>	306
2.2.2. Toplumsal Ahlâk ve İş Ahlâkı.....	308
2.2.2.1. Ahîlik Ahlâkı.....	308
2.2.2.2. Vakıf Ahlâkı.....	308
2.2.2.3. Cansız Varlıkların Konuştuğu Ahlâkî Münazaralar.....	309
2.2.2.4. Ahmet Yesevî (Pîr-i Türkistan) (ö. 1166).....	311
2.2.2.5. Hacı Bektaş Veli (ö. 1271).....	312
2.2.2.6. Mevlânâ (Muhammed Celâleddin Rûmî) (ö. 1273).....	313
3. Örnek Metinler.....	314
3.1. Üzüntü ve Sebepleri (Kindî).....	322
3.2. Mutluluk (Fârâbî).....	324
3.3. Erdemli Şehir Halkı Arasında Müşterek Olan Şeyler Hakkında (Fârâbî).....	325
3.4. Sevgi Felsefesi (İbn Miskeveyh).....	328
3.5. Yasa Koyucu Ve Orta Erdemler (İbn Sina).....	331
3.6. Öğdülmiş Hükümdara Aklın Tarifini Söyler (Yusuf Has Hâcib).....	332
3.7. Hikmet-145 (Hoca Ahmet Yesevî).....	333
3.8. İnsanların Toplumsallaşma (Temeddün) İhtiyacı Bu İlim Türünün Mahiyet Ve Erdeminin Açıklanması (Nasireddin Tûsî).....	334
3.9. Adaletin Kısımları (Kınalızâde Ali Efendi).....	335
3.10. Aile Hayatı Ve Ahlâk (Nurettin Topçu).....	337

14. BÖLÜM

İSLÂM AHLÂKI VE MODERN AHLÂK FELSEFELERİNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ /

Mehmet Vural

1. Giriş.....	345
2. Kant Ahlâkı ve İslâm Ahlâkında Ödev.....	350
2.1. Kant Ahlâkına Yönelik Eleştiriler.....	358
3. Faydacı Ahlâk ve İslâm Ahlâkında Gaye Düşüncesi.....	362
3.1. Faydacı Ahlâka Yönelik Eleştiriler.....	366

4. Nietzsche'nin İmmoralist Ahlâk Anlayışı ve İslâm'da Ahlâkın Önemi.....	369
4.1. Nietzsche Ahlâkına Yönelik Eleştiriler.....	374
5. Süreç Felsefesinin Ahlâk Anlayışı ve İslâm Dünyasındaki İzdüşümleri.....	375
6. Hilmi Ziya Ülken ve Aşk Ahlâkı.....	377
7. Sonuç.....	381

15. BÖLÜM

İSLÂM AHLÂKI AÇISINDAN MODERN UYGULAMALI ETİK / *Cevdet Kılıç*

1. Giriş.....	387
2. Etik Kavramı.....	388
3. Etik ve Ahlâk.....	390
4. Etik Türleri.....	393
5. Uygulamalı Etik.....	397
6. Biyoetik ve Tıp Etiği.....	398
a) Hekimlik Ahlâkı.....	402
b) Genetik ve Estetik Müdahaleler.....	407
c) Ötenazi, İntihar ve Cana Kıymak.....	408
7. Çevre Ahlâkı.....	411
7.1. İslâm Çevre Ahlâkı Kuramları ve İlkeleri.....	415
7.2. Yararlılık (Menfaat) Kuramı.....	415
7.3. Sorumluluk (Mesuliyet) Kuramı.....	420
7.4. Erdemlilik (Fazilet) Kuramı.....	422
7.5. Bilgelik (Hikmet) Kuramı.....	425
8. İş Etiği.....	428
DİZİN	445
YAZAR ÖZGEÇMİŞLERİ	451

ÖN SÖZ

Grafiker Yayınlarının özveri ve titiz bir yayıncılık anlayışıyla öncülük ettiği İlahiyat Serisinde yer alan İslâm Ahlâk Esasları ve Felsefesi kitabının 4. baskısına ulaşmış bulunuyoruz

İslâm Ahlâk Esasları ve Felsefesinin ele alınacağı bu kitabın giriş cümlelerinde felsefeye ve felsefi düşünceye olan ihtiyacı vurgulamayı önemsiyoruz. Felsefe dediğimiz kavramın anlayış, kavrayış, anlamlandırış, yorumlayış, bakış açısı ile yakın ilgisi olduğunu hatırdan çıkarmamalıyız. Felsefi düşüncesinin acaba insan hayatındaki yeri nedir? Felsefenin önemini vurgulamanın pratik değeri nedir? Felsefe bilgisine ve metoduna sahip olmak ne kazandırmaktadır? Felsefe ile kalkınmanın bireysel ve toplumsal anlamda özgürlüğe kavuşmanın bir ilişkisi var mıdır? Felsefe tarihi okuyarak filozofların varlık bilgi ve ahlâk konusundaki görüşlerinden haberdar olmamızın bize sağlayacağı kazanım ne olacaktır? Felsefi bilginin, bizim erdemli oluşumuza ilkeli davranışımıza katkısı nedir?

Düşünme, insana özgü bir nitelik olarak bilmeyi, anlamayı, kavramayı istemeyi ifade eden bir kavramdır. Düşünce yoluyla, bilgi elde etmeye giden süreçte, bilinenler üzerinde yoğunlaşarak, bilinmeyenlere ulaşma hedeflenir. Bilmeyi istemek, bilmeye duyulan bir arzunun sonucudur. İnsan, arzu ve çekim duyduğu şeye yönelir ve onu istediği gibi, çekindiği, itildiği, tiksindiği şeyden de uzaklaşır. Bilgiyi isteyen, bilmeyi hedefleyen kişi, bilgiyi bir düzene, yaşayış biçimine ve bir harekete ulaşmak için arzular. Felsefe etkinliğinin de kaynağında *bilme isteği* bulunmaktadır. Felsefe insana her şeyi bildirecek bir savın içinde olmadığından bu bilme isteği, mutlak anlamda her şeyin bilinebileceği imkânını vurgulama anlamından ziyade “bilme isteği çabası” demektir. Felsefe kelimesi; “bilgelik sevgisi” anlamına gelen bir kelimedir. Buradaki vurgunun “bilgeliliğin mutlak anlamda sahibi olmadığına dikkat edilmesi gerekir. Felsefe, (metafizik, mantık, etik ve estetik veçheleriyle) bizim doğru/iyi/güzel’i bulmamızı, yanlış/kötüyü/uyumsuzu ayırt etmemizi sağlayan sistematik bir düşünce yöntemi olarak fonksiyonelliğini gösterir.

İslâm Ahlâk Felsefesi, din, ahlâk ve felsefe gibi üç temel disiplinin bir araya geldiği bir oluşumdur. Bu isimlendirme, onun tek başına ne dini ne de tek

başına felsefî bir sitem olduğunu ifade eder. İslâm ahlâkı ifadesi, Kur'an ekseninde bir dini ahlâk anlayışını vurgularken, İslâm Ahlâk Felsefesi, dini ahlâkın üzerine İslâm düşüncesinin ürünleri olan Kelâm Tasavvuf, Fıkıh ve İslâm Felsefesinin tüm birikimlerini de kapsayan bir bütünlüğü ve anlayışı ifade etmektedir. İslâm Ahlâk Felsefesi, kökleri çok çeşitli ilimlerle ilişkide olan, İslâm düşüncesinin ortak bir ürünüdür.

İslâm Ahlâk Felsefesi denildiğinde, İslâm düşünce sistemleri olan Kelâm, Tasavvuf, İslâm Felsefesi ve Fıkıh bilimlerinin teorik ve pratik olarak ahlâk ilminin ortak konularını ortaya koymalarını anlıyoruz. İslâm düşüncesinde ahlâk, kaynağını dinden alır. İslâm düşünce akımları olan, kelâm, tasavvuf hatta fıkıh kitapları üst bir bakış açısıyla bakıldığında ahlâkî tartışma, açılım ve yönlendirmeleri içeren disiplinler olarak karşımıza çıkarlar. İslâm Ahlâk Felsefesi, İslâm'ın, ahlâkın ve felsefenin ortak bir ürünüdür. Bu boyutuyla, İslâm Ahlâk Felsefesi, felsefe ve din uzlaşısının imkanı üzerine ciddi bir gösterge olarak görülebilir.

İslâm Ahlâk Felsefesinin tanımını ortaya koymaya çalışırken ifade etmemiz gerekir ki, bu tanım, matematiksel bir formül olarak bir çırpıda ifade edilmenin ötesinde ancak tümevarımsal bir yaklaşımla, parçaların doldurduğu bütünde görülüp anlaşılabilir bir mahiyete sahiptir. Bu konuda tanım, en başta ifade edilmenin ötesinde tüm taşlar yerine oturduktan sonra ancak ifade edilmeye başlanabilecek bir karakter taşımaktadır. Tanımının yapılmasını kapsamının genişliği zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte İslâm Ahlâk Felsefesi denilince; Ahlâk felsefesinin problemlerine İslâmî düşüncesinin akli ve nakli verileriyle bakan, sorunlara bu ilkeler ışığında çözümler üreten bir değerler sistemi ve hayat felsefesi anlaşılabilir. İslâm düşüncesinin bakış açıları olan Kelâm ve tasavvuf içerik olarak bu değerler sistemini beslerler. Ahlâk kelimesi, etimolojisi itibarıyla insanın psikolojik (hulk) ve fizyolojik (halk) yapısını nitelemektedir. Bu kelimenin yaratmak ve yaratılış ile ilgili yönü de vardır. Allah, Yaraticıdır. (Hâlik) Tüm canlı ve cansızlar onun yarattıklarıdır. (Mahlûkat) Bu boyutuyla ahlâk, insanın doğası ve yaratılışını ifade eder. Bu doğayı, biçimlendiren, halk eden Allah'tır. İnsanın ahlâklı olması bu açıdan bakıldığında doğasıyla ve yaratılışıyla uyum içinde olması demektir. Yalan söylemek, ahlâki olmayan bir tutumdur dediğimizde bunun açılımı aslında, "yalan söylemek, doğamıza ve yaratılışımıza uygun olmayan bir tutumdur" anlamını içermektedir. İslâm Ahlâk Felsefesi, bu yönüyle insanı, doğal ve özsel olan çizgisiyle değerlendirmeye çalışan bir sistemdir. Ahlâki sorunlara felsefî bakış açılarıdır. Bu bakış açısı sadece felsefeden yararlanmakla kalmaz dini hakikatın

perspektifiyle bu araştırma sürecini zenginleştirir. İslâm Ahlâk Felsefesinin içerik zenginliği kaynaklarının çeşitliliğiyle orantılıdır. Bu sitemin iç/yerli ve dış/yabancı kaynakları bulunmaktadır.

İlahiyat Fakültelerimizde tarihi süreç içinde İslâm Ahlâk Felsefesi içerikli dersin, Ahlâk-ı Şer’iyye (Şer’i Ahlâk), *İslâm Dini Esasları ve Ahlâkı*, *İslâm Ahlâkı* ve *İslâm Ahlâk Felsefesi* isimleri altında okutulduğunu görüyoruz. Bilindiği üzere İlahiyat Fakültelerimiz müfredatında İslâm Felsefesi Tarihi dersi bulunmaktadır. İçerdiği konularıyla bu alanın içinde mütalaa edile gelen İslâm Ahlâk Esasları ve Felsefesi dersi artık tüm İlahiyat Fakültelerinde bağımsız bir ders hüviyetine kavuşmuştur. Bu oluşum, bilimin gelişim ve değişim serüveninin ayrı bir boyutunu göstermektedir.

Bu kitapta, İslâm Ahlâk Esasları ve Felsefesini çeşitli konu ve yönleriyle öğreneceksiniz. Kitaptaki bölüm yazarları, İslâm Ahlâk Felsefesini kaynakları, esasları, tarihi ve problemleri açısından ele aldılar.

Bu kitabın içeriğinin oluşmasında büyük katkısı olan değerli hocam Prof. Dr. İlhan Kutluer’e ilgisi ve desteği için teşekkürü bir borç bilirim.

Bu kitaba, bilimsel birikimleri ve ufukları ile hayat veren kıymetli bilim insanları, Prof. Dr. Burhanettin Tatar, Prof. Dr. Ahmet Kamil Cihan, Prof. Dr. Hüseyin Karaman, Prof. Dr. Enver Uysal, Prof. Dr. İbrahim Maraş, Prof. Dr. Cevdet Kılıç, Prof. Dr. Eyüp Bekiryazıcı, Prof. Dr. Gürbüz Deniz, Prof. Dr. Mehmet Vural ve Doç. Dr. Murat Demirkol’a teşekkür ediyorum. Her biri ele aldıkları bölümleri analitik bir bakış açısıyla klasik ve modern kaynakları kullanarak işlediler.

Kitabın ilk makalesi olan ve Burhanettin Tatar tarafından kaleme alınan “Din ve Ahlâk İlişkisi” başlıklı bölüm, okuyucuya yorum bilimin imkânlarının kullanılarak bu problemin nasıl tartışılabileceğinin güzel bir örneğini sunmaktadır.

Kitap içerisinde toplam üç bölümün hazırlanmasında büyük emeği geçen Hüseyin Karaman’ın yazmış olduğu “İslâm Ahlâkının Kaynakları” başlıklı yazısında İslâm ahlâkının tanımını sahip olduğu referans çerçevesi ile ele alınmıştır. Hüseyin Karaman tarafından yazılan diğer bir çalışma “İslâm Ahlâk Filozofları” başlıklı bölümdür. “İslâm Ahlâkında Temel Erdemler” başlıklı makalesi Hüseyin Karaman’ın kitapta yer alan üçüncü çalışmasıdır.

Kitapta yer alan diğer bir çalışma ahlâkî hayatın temel şartları, ahlâkî özne olmanın koşulları, ahlâkî hayatta temel davranış kuralları ve İslâm ahlâkında değerler gibi problemlerin tartışıldığı ve Ahmet Kâmil Cihan ta-

rafından kaleme alınan “İslâm Ahlâkının Temel İlke ve Değerleri” başlıklı kısa ama özlü bölümdür.

Gürbüz Deniz tarafından yazılan “İlâhî Mana ve İsimlerin Müslüman Ahlâkına Etkileri” başlıklı ilgi çeken bölüm genel olarak ilâhî isimlere benzemenin imkânı, Hz. Peygamber’in ahlâkı ve ilâhî isimler, Kur’an’da insan ve ahlâkı, ilâhî isimlerin mü’minin hayatındaki tecellileri gibi konular ele alınmıştır. Teori ile pratiğin uyumunu ortaya koyan bir çalışmadır.

Enver Uysal tarafından yazılan “Dindârlığın Ahlâkî Temeli Üzerine Bazı Düşünceler” “Aile Ahlakı” ve “Devlet Ahlakı” kitabın diğer bölümleridir. Bu bölümler kitabın zengin içeriğine metoduyla katkı sağlamıştır. Bölümler ileri okuma yapmak isteyenler için önemli bir altyapı oluşturmaktadır.

Kitapta yer alan diğer bir yoğun çalışma İslâm ahlâk literatüründe ahlâkı kendi metodolojileri içerisinde ele alan perspektiflerin tartışıldığı “İslâm Ahlâk Literatüründe Başlıca Perspektifler” başlıklı bölümdür. Murat Demirkol tarafından kaleme alınan çalışmaya göre, İslâm ahlâk literatürü temelde dört ahlâk perspektifinden ele almaya çalıştığı için doğal olarak yoğun bir içeriğe sahiptir. Yazar bu içeriği yeni baskı için biraz daha telhise çalışmıştır.

Eserin diğer bir bölümü de Eyüp Bekiryazıcı tarafından kaleme alınan “Kötülük Problemi” başlıklı yazıdır. Bekiryazıcı’nın özlü kalemle Tanrı-insan-evren ilişkisinin önemli tartışma noktalarından biri olan, güncelliğini koruyan ve çeşitli disiplinler tarafından tartışılan konu kitabın problematik okuma örneklerinden biridir.

İbrahim Maraş tarafından ele alınan “Mutluluk” başlıklı yazı ahlâk felsefesinin ilgili olduğu başka bir problem alanını özenle irdelemektedir. Kitap içerisinde İbrahim Maraş tarafından kaleme alınan ikinci bir çalışma ise “Türk-İslâm Düşüncesinde Ahlâk ve Örnek Metinler” başlıklı makaledir. Söz konusu çalışmanın önemi ve diğer çalışmalardan ayrılan yönü tartışılan meselelerin klasik ve modern döneme ait kurucu ve temel metinler üzerinden nasıl okunabileceğinin örneğini teşkil ediyor olmasıdır.

Çalışmadaki mevcut araştırmalardan farklı olarak İslâm ahlâkının yanısıra çağdaş ahlâk felsefelerini araştırma konusu edinen “İslâm Ahlâkı ve Modern Ahlâk Felsefelerine Eleştirel Bir Yaklaşım” başlıklı analitik bölümdür. Mehmet Vural tarafından ele alınan bu bölüm yazar tarafından dördüncü baskıda gözden geçirilmiş ve yeni eklemeler yapılmıştır.

Kitap içerisinde yer alan son makale de Cevdet Kılıç tarafından yazılan “İslâm Ahlâkı Açısından Modern Uygulamalı Etik” başlıklı bölümdür. K1-

İç, klasik konuları ve modern tartışmaları sistematik bir metotla dikkate sunmaktadır.

Kitabın yayımlandıktan sonra İlahiyat Fakültesi ve Felsefe bölümlerinde tümevarımsal içeriği, klasikten modern döneme uzanan analitik üslubu nedeniyle sadece lisans ve lisansüstü akademik çevrelerde değil, İslam hakkında genel bir fikir sahibi olmak isteyen okuyucularında ilgisini çektiğini gözlemledik.

Kıymetli hocalarımızın tefekkürüyle vücut bulan İslâm Ahlâk Esasları ve Felsefesi Kitabı hakkında son dönemde kitap tanıtım ve değerlendirmeleri kaleme alınmıştır.

Bu değerlendirmelerin birini kaleme alan Hümeyra Özturhan; Bu eserin, konuya dair yakın zamanda çıkan en kapsamlı çalışmalardan biri olduğunu, bölümlerin mahiyeti ve tasnifinde var olduğu düşünülebilecek eksiklere rağmen, bölümlerin konularına dair tercihlerin isabetli ve ihtiyaca yönelik olduğunu vurgulamaktadır. Özturhan, bu eserin, özellikle İlahiyat Fakültelerinde okutulan ders için kaynak ihtiyacı bakımından önemli bir alternatif oluşturduğu tespitini yapmaktadır. (Hümeyra, Özturan, "İslam Ahlak Düşüncesi Çalışmalarının Dünü ve Bugününe Dair bir İnceleme" Ömer Türker, Kübra Bilgin, (ed) İslam Ahlak Literatürü, İstanbul.)

Bu kitap hakkında tanıtım yazılarından birini kaleme alan İzzet Gülaçar'a göre; Kitabın ahlâk alanını çalışan isimlerin çalışmaları ile hazırlanmış olması okuyucuya Türkiye'de bu alanın uzmanlarının kimler olduğunu sunmakta ve okuyucunun ilgili isimler ile buluşması adına rehberlik etmektedir. Kitapta ele alınan monografik, klasik ve modern problem odaklı çalışmalar ile disiplinler arası tartışmalar okuyucuya ahlâk alanının temel ilgi sahaları ve çalışma alanlarının neler olduğunu vermektedir. Bazı makale sonlarında yer alan ileri okuma önerileri okuyucuya literatüre ilişkin önemli bir fikir vermektedir. Bu okuma önerilerinin yeni baskılarda yararlanılan kaynaklardan ayrı olarak her makale için hazırlanması okuyucu açısından önemli bir imkân olacaktır. Ayrıca bu çalışma, İslâm ahlâk felsefesi dersleri için alternatif bir ders kitabı olarak değerlendirilebilecek bir çalışmadır. (İslami Araştırmalar Dergisi, www.islamiarastirmalar.com, 2016 27. cilt - 2. sayı)

Bir diğer katkı sunan değerlendirme de, Muammer İskenderoğlu tarafından yapılmış, kitaptaki yoğunluğa, bazı tekrarlara ve pratik ahlak görünümüne ilişkin hususlara dikkat çekilmiştir. (İskenderoğlu, M. "İslâm Ahlâk Esasları ve Felsefesi". Ankara: Grafiker Yayınları, 2013.. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 6 (12), 301-305)

Lisans düzeyinde el kitabı olarak alanın kaynak ve problemlerini ele almanın bazı zorlukları bulunmaktadır. Bilimsel bir makale formatından ziyade, okuyucuların en geniş bir yelpazede alanın kavramsal çerçevesini ve yeterliliklerini öğrenmelerini amaçladığından bölümlerde birbirini fasılalarla açımlayan ve tamamlayan ifadeler bulunmaktadır. Kitap, ahlak ilmi ve ilkelerini dini, kelami ve felsefi perspektiflerden tetkike kurgulandığından doğal olarak teorik ve pratik ahlak bir arada bulunmaktadır. Özelde öğrenciyi genelde okuyucuyu alanın farklı konularıyla bilgilendirmeyi önceliği bir el kitabı olarak tasarlanışının doğal sonucudur.

Kitabın tefekkürleriyle vücut bulmasına neden olan değerli yazarlarımıza ve Grafiker yayınlarının özveriyle çalışan tüm çalışanlarına bu yeni baskı fırsatıyla bir kez daha teşekkür ederim.

Prof. Dr. Müfit Selim Saruhan
Ankara, 2018